

הרב אסף הר-נוי

לא לפחד כלל

על סמלים, גבורה ודרור בשבת הגדול

גדולתם של אבותינו עת הלכו בשבת זו לפני אלפי שנים ברחובות מצרים ללא מורא ופחד, מהווה לנו אות ומופת כיצד עלינו להתנהל אל מול רוחות שונות הבאות מסביב. לא הורדת ראש ונמיכות הדעת כי אם קומה זקופה ואמונה בצדקת הדרך

בני ישראל בתהליך הגאולה היה לקחת את השם הקטן ולהלך עמו בכיכר העיר, בשבת - בניסן. דבר זה היה הביטוי הנחשון לכך שבני ישראל באמת מוכנים לצאת מעבדות לחירות, לא רק במובן הפיזי כי אם בעיקר במובן המנטלי - נפשי - רוחני. חירות היא נאמנות האדם לעצמיותו, היא היכולת של האדם לעמוד על שלו גם כשזה לא נקרא או נשמע טוב ובוודאי כשזה דורש ממנו לקום ולעשות דבר השובר מוסכמות. מציאות כזו, בה רבבות מבני ישראל מתהלכים עם השם אל מול מבטם המופתע והכועס של המצרים, הייתה תחילת תהליך השחרור והגאולה הישראלית. שיאו של תהליך זה היה בערב הציאה, עת נשחט הסמל המצרי ודמו נמרח על משקופי הבתים.

הכרזת עצמאות

רבים האנשים שיכולים להרצות

מסופר על נפוליאון בונפרטה, שבאחד מקרביו האחרונים ראה שהוא עומד להפסיד, ועל כן הזמין משלחת מטעם צבא האויב, נגדו הוא נלחם, בכדי להגיע להסכמות על הפסקת אש.

עם נפגשו הצדדים והחלו השיחות, הלך נפוליאון בחדר ולפתע נפל מראשו כובעו המפורסם על הרצפה. הייתה דממה לדקה ארוכה, אף אחד לא קם או זע ממקומו, עד ששב נפוליאון לאחור והרים את כובעו היישר לראשו. לא עברו דקות רבות ונפוליאון דפק על השולחן והצהיר כי הוא מסרב לכל הצעה, והורה למפקדיו להמשיך ולהילחם בכל הכוח. לאחר שיצאה משלחת האויב פנו אליו יועציו לפשר הדבר וביקשו להבין את הטעם להחלטתו המהירה והחדה. נפוליאון השיב והסביר כי בכוונה הוא הפיל את כובעו, המהווה סמל למי שהוא, וזאת בכדי לראות האם האויב עדיין מכבד אותו ואת מעמדו. משראה שאף אחד מהנוכחים לא קפץ להרים את כובעו הוא הבין כי הם טומנים לו מלכודת ומבקשים לחסלו ועל כן כבר לא רוחשים לו עוד כבוד והערכה.

להילחם בסמלים

העולם כולו מלא בסמלים. הכובע ה"דו-ראשי" מסמל את נפוליאון, ענף עץ הוית מסמל את השלום, ומגן הדרור הפך במאות השנים האחרונות לסמלה של היהדות. באותו האופן, ולהבדיל, סימל השם הקטן, אותו נצטוו ישראל לקחת ולהכין בשבת של עשרה בניסן, את מצרים ואליליה. המצרים היו עובדים מזל טלה, ומפני זה היו אוסרים לשחוט הצאן ועל כן גם היו מואסים ברועי צאן (ע' מורה נבוכים לרמב"ם, ח"ג, פרק מו').

פגיעה ב"סמלים" נחשבת גם בימינו כאירוע חמור מאוד, כך למשל במדינת ישראל ישנו חוק האוסר לפגוע או לבזות את סימלי המדינה ואת דגלה, והעונש הקצוב בחוק לעבירה שזואת יכול להגיע עד ל-3 שנות מאסר.

על פי זה ברור ופשוט אחד ההסברים לכך ששבת זו נקראת שבת הגדול, שכן "גם גדול נעשה בה" - המצרים שהיו רגילים לכך שבני ישראל עובדים ומשרתים אותם, ראו את היהודים הולכים עם השם ברחובות מצרים, דבר שמבחינתם הוא לא פחות מלעמוד מולם ולשרוף את הדגל המצרי. דבר זה בוודאי הרתיח את המצרים, וכפי שמוצא בספר הכלבו - המצרים כ"כ כעסו עד שהם "חגרו חרבים ובקשו להשמיד ולהרוג את כל היהודים". ואז הגיע הנס הגדול - שהקב"ה - "ברחמיו הגן עליהם, והחלה המצרים בתחלואים

ולספר על אמונתם וזהותם, אך השאלה האמיתית היא עד כמה יש להם את האומץ לקום ולעשות. אדם חירותי לא רק מדבר על חירותו ואמונתו אלא פועל באופן אקטיבי למענה, גם אם לשם כך הוא צריך לשחוט "פרות קדושות".

באחד מספריו מתייחס הסופר ש"י עגנון אל הכרות העצמאות שהובילה להקמת המדינה. הוא מדגיש שם את הפער בין ההסכמה הרעיונית של כולם על הצורך במדינה לבין האומץ לקום ולעשות מעשה:

"ודאי רציתי במדינה עברית, אבל אילו היו שואלים אותי בשעת הכרות המדינה: להכריז או לא? הייתי נבהל. הייתי אומר נחכה עוד שלושים שנה, וקרוב בעיני שכל אדם מאיתנו היה נבהל מן הגמור... רבבות ישראל רצו במדינה העברית, אבל... לא כל איש מעשה מביא את המעשה שלו לידי גמור...". (ש"י עגנון 'מעצמי אל עצמי'). עגנון מדגיש כי יש מצבים שכולם יודעים מה נכון ומה צריך לעשות, אבל מה שחסר זה האומץ לפעול, ולעיתים אפילו רק לצעוק ולהכריז.

באופן דומה מזהה הרצ"ה קוק (במאמרו "לתוקף קדושת יום עצמאותנו") את ייחודו של הנס שהתרחש ביום ה' באייר תש"ח. הרי מלבד "הכרזה" לא קרה בו שום דבר, ומה גם שמדובר לכאורה בעניין "הצהרתי" בלבד. אבל האומץ והגבורה לקום ולהכריז כנגד כל הרוחות מסביב, כנגד כל סמל ושלטון - הוא נס גדול בפני עצמו.

זהו, ככל הנראה, אחד הניסים שהתחולל בשבת קודם יציאת מצרים. "גודל ישראלי" המתבטא בגבורה של רבבות ישראל שהעזו ליטול את השם וללכת איתו ברחובות, ובמילים אחרות להכריז - כבר לא עבדים אנחנו כי אם בני חורין.

מסתכלים לאחור ורצים קדימה

גדולתם של אבותינו עת הלכו בשבת זו לפני אלפי שנים ברחובות מצרים ללא מורא ופחד, מהווה לנו אות ומופת כיצד עלינו להתנהל אל מול רוחות שונות הבאות מסביב. לא הורדת ראש ונמיכות הדעת כי אם קומה זקופה ואמונה בצדקת הדרך. כך ורק כך נזכה להגיע מוכנים לימי הפסח הבאים עלינו לטובה, ונזכה להארה החירותית המיוחדת של ימי הגאולה הבאים לפנינו. ■

הכותב הוא רב קהילת "אדרת אליהו", וראש בית מדרש "מבקשי פניך", גילה ירושלים